

Шлях Української асоціації Василя Сухомлинського: з нагоди 25-річчя від часу заснування

Анжеліна ПУГАЧ,

кандидат педагогічних наук,
головний редактор журналу «Рідна школа»

Початок 1990-х в освітньому просторі України ознаменувався появою яскравих феноменів, підґрунтя яких становлять пошуки й експериментування педагогів-новаторів усього складного і суперечливого ХХ століття. Доля цих явищ – на рівні ідей, теорій, парадигм та їх утілення в практичній діяльності інноваційних освітніх закладів, зокрема авторських шкіл, неоднозначна. Адже деякі з них, спалахнувши на педагогічному небосхилі, залишили дослідникам для вивчення вагомий зріз історико-педагогічного знання, інші, відображаючи суспільні очікування, стали потужним каталізатором прогресивних змін в освіті.

Чверть століття минуло відтоді, як створено Українську асоціацію Василя Сухомлинського, діяльність якої пов'язана з осмисленням творчої спадщини нашого видатного сучасника – знакової постаті української і світової гуманістичної педагогіки. Через 25 років фундатори Асоціації, що стала зачинателем багатьох творчих справ – педагогічних читань, нового напрямку досліджень (сухомлиністики), підтримки впровадження ідей В.О. Сухомлинського в освітню практику, найвідданіші послідовники павлівського генія зібралися в дружньому колі, аби осмислити шлях Асоціації, відображений у фактах, світлих і спогадах безпосередніх учасників подій.

Від задумів – до творчого об'єднання спілчан.

Згадуючи перші кроки зі створення нової громадської організації освітян, незмінний голова Української асоціації Василя Сухомлинського академік НАПН України О.Я. Савченко наголосила, що на той час це питання було вкрай актуальним. На теренах України ще функціонувало Педагогічне товариство УРСР, яке очолював перший президент АПН України М.Д. Ярмаченко, а за кордоном уже було створено Міжнародне товариство послідовників Сухомлинського (Марбург, Німеччина, 1989 р.). У витоків громадської організації перебували справжні подвижники, серед яких співробітники лабораторії методології та історії педагогіки Науково-дослідного інституту педагогіки М.Я. Антоненко – учений секретар Асоціації, та Л.С. Бондар, відповідальна за організаційні питання. Визначаючи наскрізну ідею нової справи, таку, що задавала б її ритм, обрали

педагогічні читання, які відображали діалог павлівського педагога з сучасниками. Досліджуючи спадщину українського генія, прагнули не канонізувати його особистість, а представити творчість такою, щоб вона допомагала у розв'язанні найактуальніших питань. Після перших наукових конференцій, починаючи з м. Луцька, окреслився формат щорічних педагогічних читань, методика проведення яких постійно вдосконалювалася. Важливий здобуток читань полягає в тому, що вони стали помітним педагогічним явищем, сприйнятим і очікуваним освітянами, а їхня тематика відповідає часу і все більше конкретизується – від осмислення освітньо-виховних ідеалів Василя Сухомлинського до актуалізації конкретних завдань педагогічної діяльності, зокрема формування культури потреб особистості. Занурення у спадщину педагога-гуманіста дає дослідникам змогу порівняти розуміння шляхів вирішення цих найважливіших питань Василем Сухомлинським і новим поколінням освітян, педагогічною громадськістю, звернутися до малодосліджених аспектів практичної роботи школи. З огляду на нагромадження масиву таких досліджень, починаючи від 1998 року, в обіг запроваджено термін «сухомлиністика» – сукупність ідей, напрацювань, обговорень, упроваджень української і міжнародної педагогічної спільноти.

Як зазначила Олександра Яківна, розширилося коло освітніх закладів, у яких ідеї павлівського педагога вивчаються і впроваджуються у практичну діяльність. Поряд із Павлівською загальноосвітньою школою I–III ступенів №1 ім. В.О. Сухомлинського Онуфріївської районної ради до цієї справи долучилися: Державна науково-педагогічна бібліотека України ім. В.О. Сухомлинського, Дошкільний навчальний заклад №24 ім. В.О. Сухомлинського Кіровоградської міської ради, Кіровоградський обласний інститут післядипломної педагогічної освіти ім. В.О. Сухомлинського, Миколаївський національний університет ім. В.О. Сухомлинського, Український коледж імені Василя Сухомлинського (м. Київ), Олександрійський педагогічний коледж імені В.О. Сухомлинського, Дошкільний навчальний заклад «Ялинка» ім. В.О. Сухомлинського (м. Бровари), КЗ «Луцький навчально-виховний комплекс» Гімназія №14 ім. Василя Сухомлинського. Ім'ям видатного українського педагога названо вулиці в м. Івано-Франківську, Калуші, Києві, Луцьку, Переяслав-Хмельницькому.

Олександра Савченко відзначила особливу роль у популяризації ідей Василя Сухомлинського засобів масової інформації. Більш як 15 років на

національному радіо програму «Педагогічні роздуми» веде Сусанна Каракоз. За цей час всеукраїнським мікрофоном, осмислюючи цінності, закладені в спадщині педагога-гуманіста, скористалися Роман Арцишевський, Василь Кремень, Юрій Мальований, Ольга Сухомлинська, Христос Франгос, Микола Ярмаченко. Діалогу Павлиського Вчителя з майбутнім поколінням сприяли численні публікації у фаховій періодиці, видання спеціальних випусків, зокрема присвячених ідеям здоров'язбереження у творчості В.Сухомлинського («Рідна школа». – 2012. – №7), а також пошуки співробітників Педагогічного музею України. Нині Асоціація готується до відзначення столітнього ювілею Василя Сухомлинського.

Ідеї павлиського педагога полонили світ. Чверть століття – значуща віха в житті громадських організацій, зважаючи і на засади діяльності, і на складність соціально-економічних умов. Неабияке значення для дослідницького пошуку має систематизація документів, їх упорядкування і належне зберігання. Із щирою вдячністю донька Василя Олександровича Ольга Сухомлинська, академік НАПН України, згадує про першого директора ДНПБ України Павлу Рогову, яка ініціювала розміщення фонду в бібліотеці, незважаючи на обмеженість у площі, врешті, нестачу полиць. Систематизацією й упорядкуванням праць В.Сухомлинського, виданих в Україні та за її межами, досліджень, присвячених його творчості, займалася дружина Василя Олександровича Ганна Іванівна, взявши на себе, зокрема, організацію підготовки бібліографічних покажчиків. Попри завантаженість на посаді заступника міністра освіти України, керманічем Асоціації і справжнім лідером сухомлинців стала Олександра Савченко. Усе це забезпечило перспективу в діяльності Асоціації, налагодження міжнародних контактів.

Те, як постать Василя Сухомлинського сприймається у світі, засвідчує увага до нього німецьких дослідників, зокрема доктора філософії Марбурзького університету Еріки Гартманн, яка першою звернулася до ідей морального виховання у творчості педагога. Найбільшого поширення ідеї українського педагога набули в Китаї, де праці видаються значними тиражами, а повага і шанування підтверджуються упровадженням на рівні освітньої політики. Ольга Василівна зазначила, що у журналі «Рідна школа» побачила світ стаття професора Пекінського університету Чжу Сяомань «Вплив педагогічних ідей В.О. Сухомлинського на розвиток освіти в сучасному Китаї і міжнародному співтоваристві» (№3, 2010), в якій аналізується створення на основі ідей Сухомлинського моделей Школи радості, розвитку допитливості, успіху, гармонійного розвитку, естетичної моделі. Ідеї Сухомлинського долають кордони країн і цілих континентів: до дослідження його творчості долучилися А.Коккерилл (Австралія), М.Библюк (Польща), Х.Франгос (Греція).

ДНПБ України імені Василя Сухомлинського – потужна наукова лабораторія з вивчення спадщини педагога-гуманіста. 2003 року в головній

Під час педагогічних читань (м. Херсон, 2015)

освітнійській бібліотеці України відкрито читальний зал фонду В.О. Сухомлинського. Як зазначила завідувач читального залу Людмила Заліток, фахівці прагнули зібрати таку сукупність документів, яка була б достатньою для задоволення конкретного запиту і зростаючих потреб дослідників-сухомлинців. Фонд охоплює колекції: періодики, архівних матеріалів, музейних експонатів, фотоматеріалів та документів на електронних носіях. Водночас його діяльність пов'язана з виконанням функцій: історико-меморіальної (формування та збереження масиву документів, серед яких понад 900 книжок і брошур українською та російською мовами, 600 документів іноземними мовами, близько 4000 періодичних видань, різні архівні матеріали, музейні експонати, фотодокументи, зібрані у фотоальбомах, електронні ресурси, зокрема проекти «Видатні педагоги України і світу», «Установи та заклади, яким присвоєно ім'я В.О. Сухомлинського», «Педагогічні читання», біобібліографічні та музейні покажчики, матеріали до вшанування пам'яті Василя Сухомлинського); наукової (шляхом наукової систематизації та підготовки наукових видань, а також посібників, методичних рекомендацій); освітньої і соціально-комунікаційної (організація виставок, до яких добираються книжки, і навіть цитати, а традиційні презентації доповнюються віртуальними виставками, зокрема листівок Василю Сухомлинському від видатних сучасників – С.Х. Чавдарова, О.Т. Гончара, І.А. Каїрова, китайських і польських колеґ); інформаційно-бібліографічної (шляхом проведення екскурсій, віртуальних творчих зустрічей із сухомлинцями-науковцями, висвітлення діяльності фонду в пресі, читання лекцій, укладання картотек, до чого найпершою долучилася Ганна Іванівна Сухомлинська). На перспективу планується створення електронної бібліотеки фонду.

Щороку Асоціація, готуючись до педагогічних читань, започатковує організацію заходів, які стають традиційними, наприклад, бібліотечну секцію. Як згадує Ірина Хемчан, ідейний натхненник цієї справи, завідувач відділу наукового та прикладного бібліотекознавства, вперше бібліотечну секцію

Під час педагогічних читань
(з архіву «Рідної школи»)

проведено на базі бібліотеки Донбаського державного педагогічного університету (м. Слов'янськ, 2007). 2015 року бібліотечних працівників із усієї України, які опановують, популяризують спадщину Василя Сухомлинського, залучають до її вивчення і колег, і їхніх учнів, приймала Херсонська дитяча бібліотека. Проблеми, які порушуються на цих секціях, збігаються з темами педагогічних читань, зокрема «Роль освіти і бібліотеки у розвитку духовно-моральної особистості», «Роль шкільної бібліотеки у розвитку творчої особистості», «Шкільна бібліотека – осередок толерантності», є актуальними, а тому діяльність бібліотечної секції набуває популярності. З особливим емоційним піднесенням Ірина Хемчан розповіла про вебінар, організований ДНПБ на тему патріотичного виховання, найактивніше до якого долучилися шкільні бібліотекарі, зокрема Донецчини і Луганщини. Дописи, вірші та презентації ілюструють приклади героїзму українських захисників – учасників Другої світової війни, нинішніх подій на Сході України; бібліотекарі зазначають, що патріотом діти назвали і Василя Сухомлинського. Вочевидь школярі добре ознайомлені з творчістю педагога, вони читають батькам казки, озвучують їх, інсценізують, запрошують до читання, у такий спосіб ініціюють діалог. Отже, діяльність ДНПБ співзвучна ідеї В.Сухомлинського: «Бібліотека – це дзеркало і джерело духовної культури».

Його думки живлять науковців і практиків.

На переконання Наталії Дічек, завідувача відділу історії педагогіки Інституту педагогіки НАПН України, педагогічні читання набули не лише загальнодержавного, а й світового значення. У багатьох країнах освітянська громадськість сприймає Україну в контексті постаті Василя Сухомлинського, творчий спадок якого є авангардним щодо інноваційних виховних технологій. Завдяки педагогічним читанням згуртувався фаховий осередок послідовників В.О. Сухомлинського, які під час їх проведення мають можливість обмінятися думками щодо

найнагальніших питань освітньої практики. Нове прочитання спадщини Василя Олександровича сучасним поколінням засвідчує її дивовижну загальнолюдську цінність, а отже, визнається дороговказом у справі виховання зростаючої особистості.

Як опановують ідеї Василя Олександровича ті, хто причетний до виховання найменших дітей, розповіла Тетяна Тоцька, завідувач Дошкільного навчального закладу «Ялинка» ім. В.О. Сухомлинського (м. Бровари). Педагогічні читання, до яких колектив долучився у 2003 році, дали змогу посилити теоретичну підготовку освітян-практиків, стали стимулом для подальшого фахового зростання, а неформальне спілкування під час ознайомлення з історією міст України, відвідування історичних місць, пам'яток, музеїв залишили незабутні враження, пов'язані з ім'ям Василя Олександровича. Колектив дошкільного закладу, впроваджуючи і популяризуючи ідеї Вчителя, працює на розбудову національної освіти, зміцнення іміджу України в світі. Тож йому довірено 2013 року приймати гостей із Китаю, а 2015 – із Франції.

Питання сухомлинистики на сторінках педагогічної періодики. Світ особистості – неосяжний, особливо коли йдеться про неординарну особистість, яка є для інших моральним і професійним авторитетом. Життя Василя Олександровича – взірць непідробної відданості вчительському фаху, його особистість притягує передусім через те, що він жив для людей, по-особливому ставився до найменших вихованців. Розуміючи неабияке значення ідей Василя Сухомлинського для масової освітньої практики – діяльності початкової ланки, редакція журналу «Початкова школа» відразу стала активним членом Асоціації. Як зазначає головний редактор цього часопису Алла Лук'янець, дослідницький пошук учених-сухомлинців згодом збагатився напрацюваннями вчителів-практиків, зокрема методичними порадами та узагальненнями, що останніми роками суттєво поглибилися. У цьому заслуга передусім Асоціації, яка шляхом актуалізації ідей гуманістичної педагогіки спонукала освітян піднятися до нового рівня діяльності, а також фахової періодики, що об'єднує педагогів із різних куточків України, ініціює обговорення, підсилює почуття єдності, причетності до великої родини сухомлинців. Неоціненним подарунком редакції часопису «Початкова школа» науковцям, молодим ученим, аспірантам є підшивка за 45 років.

У кожного дослідника власна зустріч із В.Сухомлинським: хтось обмежується хрестоматійним прочитанням творів, інші розвивають ідеї на основі інтерпретації положень гуманістичної педагогіки, для когось подолання кілометрів відстані до Павлівської педагогічної Мекки є справою життя. Гортаючи сторінки його книжок, збагачуючись духовно, ми змінюємося і змінюємо цей світ на краще. Мабуть, цього і прагнув видатний український Мислитель і Педагог Василь Олександрович Сухомлинський.